

Omgaan met gehoornd melkvee

Het bedrijf Ter Linde in Oostkapelle werkt volledig biologisch dynamisch. Het bedrijf bestaat uit: een akkerbouwtaak, een melkveetaak, een tuinbouwtaak, een kaasmakerij, een winkel en een camping. Het complete bedrijf bestaat al vanaf 1926 en het heeft altijd al biologisch dynamisch geboerd. Het biologisch dynamisch boeren brengt met zich mee dat de veestapel niet wordt onthoerd. Hierdoor is er op het bedrijf veel ervaringskennis opgedaan met "Hoe om te gaan met gehoornd melkvee".

De ondernemers voor de melkveetaak van Ter Linde zijn Jaap Drijfhout en Marien Goedhart. Beide zijn echte koeienliefhebbers wat duidelijk te merken is omdat ze alle koeien qua naam en afstamming kennen. Opvallend is dat Jaap en Marien van bijna alle koeien ook kunnen aangeven wat voor karakter een koe heeft. Beide zijn ze van mening dat hoorns op de koeien horen.

Wat is belangrijk bij een gehoornde veestapel

- ❖ Een laag vervangingspercentage belangrijk. Op deze manier krijg je meer stabiliteit in de koppel koeien en minder onrust. Het leidt vervolgens vanzelf tot een hogere gemiddelde leeftijd van de melkkoeien.
- ❖ Het karakter is belangrijker dan de grootte van het dier. Een koe kan nog zo groot zijn maar dat wil nog niet zeggen dat zij de baas is binnen een koppel.
- ❖ De opvoeding speelt een heel belangrijke rol. Pinken en kalveren hebben een rantsoen nodig dat goed vult. Voor een goede ontwikkeling van het dier moet er continu voer voor het voerhek liggen, dit voorkomt tevens dat ze gaan donderjagen.
- ❖ Rust en kalmte van de boer is van cruciaal belang.
- ❖ De stand van de hoorns speelt ook een rol bij een gehoornde veestapel. Daarbij is er vooral verschil tussen de diverse rassen, b.v. MRIJ versus HF. Deze stand van de hoorns speelt met name een rol in de schade die koeien kunnen veroorzaken. Toch is karakter in de ogen van Jaap en Marien belangrijker dan de stand van de hoorns.

Jongvee

Jongveeopfok

Jaap en Marien geven te kennen dat het gebruik van de hoorns al op jonge leeftijd vorm krijgt in de groepshokken waarin de pinken en kalveren opgroeien. Ieder dier moet de ruimte leren kennen en ze wil die ruimte ook benutten. Pinken gedragen zich daarbij echt als pubers, ze zijn onrustiger en drukker dan melkkoeien.

- ❖ Het valt Jaap en Marien op dat wanneer een dominante koe geplaatst wordt in het hok van een clubje pinken van 1,5 jaar oud de koe het onderspit delft. De pinken beschouwen het hok als hun territorium en de koe als indringer. Zo wordt ze dan ook behandeld. De pinken voelen zich sterk in een groep en zelfs een dominante koe heeft (ondanks het feit dat ze dominant is) geen schijn van kans.
- ❖ Jaap en Marien plaatsen introduceren vaarzen altijd met 2 a 3 stuks tegelijk bij de melkkoeien. Dragende pinken komen in het territorium van de melkkoeien waar zij zich moeten bewijzen. Meerdere dieren tegelijk in de groep brengen voorkomt dat een dier het pispaaltje wordt. Deze vaarzen hebben steun aan elkaar, ze trekken vaak in een groepje met elkaar op. Vaarzen worden 1 a 2 maanden voor afkalven bij de melkkoeien geplaatst. Op het moment dat het afkalfproces begint, worden ze apart gezet in de afkalfstal.
- ❖ Groepen moeten tijdens de opfokperiode niet te groot zijn. Ideaal is een groep van 4 tot 6 dieren van dezelfde leeftijd en grootte. Is dit niet het geval dan verloopt de groei in zo'n koppel vaak niet optimaal. De grootste pinken groeien het snelst en eisen het beste voer op en de kleinsten lopen een nog grotere groeiachterstand op. Veel van deze zaken hangen af van: aantal m² per pink/kalf, manier van voeren, krachtvoerstrekking enz. Duidelijk is wel dat het effect van te grote groepen groter is op een BD bedrijf dan op een EKO bedrijf met ongehoord vee.

Huisvesting voor het jongvee

De ideale stal voor jongvee ziet er volgens Jaap en Marien uit als een stal met veel vreetplaatsen (liefst een buis in plaats van een voerhek) en een pot om in te liggen. Deze situatie is op Ter Linde een heel eind voor elkaar. De kalveren in de jongveestal hebben ongeveer 9 m²/dier ter beschikking. In de kapschuur is dit 8 m²/dier en in de nieuwe stal 9 m²/dier. Het knelpunt bij Ter Linde zit in het aantal vreetplaatsen en de grootte van de voerbak waarin kaaswei en krachtvoer verstrekt wordt.

Melkkoeien

Leeftijd melkkoeien Ter Linde

gemiddelde leeftijd 5.04 jaar

8 vaarzen met een gemiddelde leeftijd van 2.07 jaar
15 2e kalfs dieren met een gemiddelde leeftijd van 3.05 jaar
32 oudere koeien met een gemiddelde leeftijd van 6.08.

Bloeduiers

Gehoornde melkkoeien veroorzaken nogal eens bloeduiers, dit hoort er volgens Jaap en Marien gewoon bij. Het aantal bloeduiers in de stalperiode komt neer op 1 à 2 per week en in de weideperiode ongeveer 1 per week. Ernstige bloeduiers komen ongeveer 10 maal per jaar voor en daarbij is geen onderscheid te maken in het aantal in de stalperiode/weideperiode. Er zijn door Jaap en Marien nooit drastische maatregelen genomen zoals het afzagen van de punten. Wel is er een koe verkocht omdat ze niet te hanteren was op het bedrijf en nu is er één koe behoorlijk wat overlast in de koppel veroorzaakt. Het verkopen van een koe is een radicale maatregel, eerst proberen ze een lastpak apart te zetten en/of te behandelen met "Bach Remedies". De grootste boosdoeners zijn volgens Jaap koeien die in de 2e en 3e lactatie zitten. Deze koeien zijn in rangorde gestegen en het lijkt soms net of ze zichzelf af willen reageren op vaarzen en koeien die in rangorde getuimeld zijn. Oudere koeien doen dit veelal niet omdat zij een vaste plek binnen de koppel hebben, ze hoeven zichzelf niet meer te bewijzen.

Cruciale zaken rondom gehoornd vee worden in onderstaande alinea's besproken.

Omgang met melken

De huidige wachtruimte is te klein om alle melkkoeien in te jagen. Daarom worden er eerst 15 koeien gemolken. Vervolgens laat men alvast een groep koeien in de melkstal zodat die niet in de wachtruimte staan. Dan pas worden de melkkoeien uit de potstal de wachtruimte in gedirigeerd. Rust en ruimte zijn belangrijk om het gedrang te beperken.

Rust creëert men door direct nadat alle resterende melkkoeien zijn opgesloten in de wachtruimte voer voor het voerhek te rijden en de voerhekken op slot te zetten. Hierdoor zetten de melkkoeien zich direct vast in het voerhek na het melken. Er wordt gevoerd vanaf de droogstaande melkkoeien richting de melkstal. Hierdoor lopen de koeien richting droogstaande koeien en daar pas beginnen ze te eten. Deze methode is niet bewust bedacht maar ontstaan vanuit routine omdat dit de makkelijkste manier van voeren is. Vooral wanneer de koeien honger hebben of als er appels gevoerd worden (dit kunnen ze horen) sprinten ze naar het voerhek.

De ervaring leert dat vooral jonge vaarzen tijdens en direct na het melken niet in het voerhek durven te komen. Daardoor is het idee ontstaan om eens meerdere voerplaatsen naast elkaar op slot te zetten voor het melken en deze pas in een later stadium, wanneer de meeste vaarzen door de melkstal zijn geweest, te openen. Hierdoor komen de vaarzen meestal op deze plek naast elkaar te staan. Op deze manier durven ze in het voerhek te komen omdat ze niet naast een ranghoger dier staan.

Tijdens het melken viel op dat de eerste 10-15 melkkoeien veelal dezelfde dieren zijn. Dit is een club die bestaat uit zowel ranghoge als ranglage dieren. Hetzelfde geldt voor de laatste 10-15 melkkoeien.

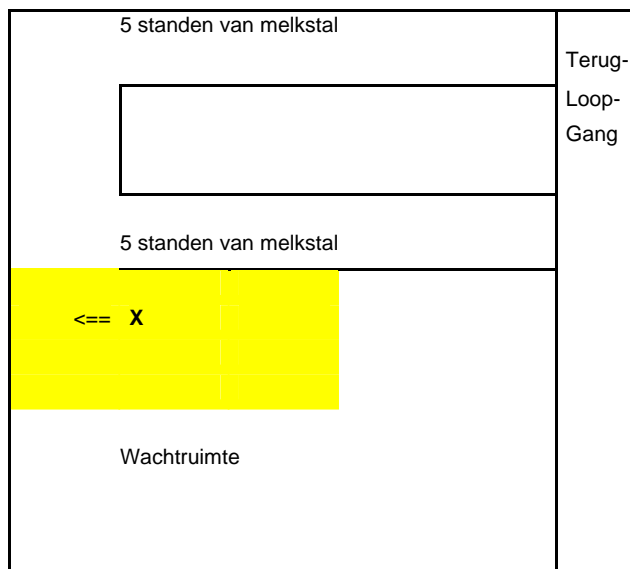
Als de koeien tijdens het melken niet zelf willen komen worden ze naar binnen gejaagd. Dit betreft meestal de laatste +/- 20 dieren, de rest komt vanzelf. De rustige koeien, waar andere dieren achteraan lopen, worden eerst naar binnen gejaagd. Op deze manier voorkom je dat de melkkoeien die naar binnen lopen direct gaan schijten of onrust stoken. Met name de vaarzen kun je in deze periode nog wel wat leren. Je kunt ze b.v. leren hoe het is om vooraan in de melkstal te staan. Dominante koeien moeten op een subtiele wijze de

melkstal worden ingeloodst. Marien doet voornamelijk door rustig tegen deze koeien te praten. Rust in de houding van de boer wekt vertrouwen bij de koe. Dit voorkomt dat het dier zich omdraait en van de melkstal wegloopt waardoor ze ook veel andere koeien wegjaagt. De wachtruimte achter de melkstal is niet groot genoeg. Daarom staan de melkkoeien die gemolken moeten worden deels in de wachtruimte en deels achter het voerhek. De koeien die uit de melkstal komen hebben dus niet meteen de beschikking over heel het voerhek maar slechts een deel daarvan. Nadat er 15 koeien zijn gemolken kunnen alle koeien in de wachtruimte.

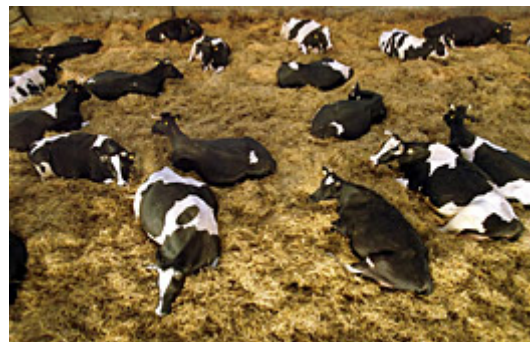
Bij het voeren gebruiken Jaap en Marien graag appels omdat de koeien er dol op zijn. Ze herkennen het geluid direct als "lekker hapje". Als er appels zijn blijven de koeien na het melken niet lummelen maar gaan direct eten en zetten zichzelf vast in het voerhek.

In het voerhek valt op dat er meer ranghoge dieren vlak bij de melkstal staan en dat er meer ranglage dieren richting droogstaande koeien staan. Dit heeft vooral te maken met het feit dat ranghoge dieren niet zo snel uit het voerhek worden gejaagd zij durven dus dicht bij de melkstal een plekje op te zoeken.

De wachtruimte speelt een belangrijke rol op het bedrijf Ter Linde.

X is koe met de kop richting de pot
 Hier staan vaak de meeste dominante koeien

Opvallend is dat enkele dominante koeien altijd op de plaats van het kruisje gaan staan. Zo houden ze andere melkkoeien die de melkstal in willen tegen, maar gaan zelf de melkstal niet in. Koeien die dit doen zijn: Roosje (dominante koe in het koppel), als deze koe weg is dan staat Nijntje (meest dominante koe in het koppel) er. Nijntje gedraagt zich dominanter dan Roosje. En als Nijntje er niet staat dan gaat Maartje of Berendje er staan. Veel dominante koeien staan in het gele vlak en volgen elkaar op als de ene weg is.

Roosje 2e plaats kwa rangorde

Mieke staat onderaan in de rangorde

Droogstand

De droogstaande koeien staan gehuisvest in een deel van de potstal. Deze hokken kunnen maximaal 6 droogstaande koeien hebben. De hokken zijn eigenlijk te smal (16x5) waardoor er maar weinig vreetplaatsen aanwezig zijn.

Het valt op dat de droogstaande koeien en de pinken rustiger zijn als er meer stro wordt gestrooid. Het lijkt erop dat veel stro de rusttijd verlengt en de behoefte te donderjagen met elkaar vermindert.

De droogstaande koeien worden 1,5 week voor afkalven bij de melkkoeien gedaan. Op het moment dat het afkalfproces begint worden ze apart gezet in de afkalfstal.

Weideperiode

De weideperiode is een moeilijke tijd (voor Jaap en Marien) om nieuwe vaarzen bij de melkkoeien te doen omdat de melkkoeien deze nieuwe vaarzen door het draad heen kunnen duwen. Voor de vaarzen is het juist prettiger omdat ze meer ruimte hebben om te ontwijken en toch voldoende voer op te nemen. Daarnaast hoeven ze ook niet voor iedere vierkante meter, voerplaats of drinkplaats te knokken. Op het kavelpad kunnen koeien elkaar gemakkelijk beschadigen. Daarom gaan Jaap en Marien hier op speciale manier mee om:

Als de koeien het kavelpad niet op willen als Marien ze gaat halen jaagt hij ze in kleine groepjes van 4 tot 6 bij elkaar passende dieren het pad op.

Bij het ophalen van de koeien gebeurt het soms dat ranglage dieren als laatste het kavelpad op lopen. Als deze koeien net achter ranghoge dieren aan lopen wil dit wel eens leiden tot conflictjes. Dan gaat Marien direct achter de ranghoge koeien lopen, de ranglage dieren volgen automatisch. Zo voorkomt hij conflictsituaties waarbij een bloeduier kan ontstaan.

Omgang met ranghoge en ranglage dieren

Dieren die door Jaap en Marien extra in de gaten worden gehouden zijn melkkoeien die zich misdragen. Een voorbeeld is een ranghoog dier dat een ander ranghoog dier lastigvalt wanneer deze vaststaat in het voerhek.

Jaap en ook Marien geven zulke koeien een tik en spreken ze bestraffend toe. Geef niet in een opwelling een harde klap en wordt niet te kwaad omdat de koe dit direct daarna afreageert op een ander dier. Het is beter om via lichaamstaal, een tik en praten duidelijk te laten weten wat je van zo'n actie vindt. Het is dan net of de koe begrijpt wat hij fout heeft gedaan. Dit werkt alleen bij een heterdaadje.

Ook tijdens het melken is rust belangrijk, vooral bij het betreden en verlaten van de melkstal. De koe die je wel moet opjagen bij opstoppingen is de koe die de opstopping veroorzaakt.

Huisvesting

De vaarzen doen het in deze nieuwe potstal veel beter dan in de oude stal. Dit komt door de extra ruimte die de vaarzen en melkkoeien nu hebben en door het gebruik van een ander soort melkstal (visgraat ipv tandem). De ideale stal is voor Jaap en Marien een potstal met één grote trap waarbij de koeien direct vanaf het voerhek de pot in kunnen stappen. De normen die SKAL hanteert voor gehoornde koeien (6 m²/koe) zijn volgens Jaap en Marien veel te krap. Jaap en Marien hanteren op dit moment 8,5 m² ligruimte en 12 m² loop- en ligruimte per koe. Dit is te doen maar het is wel de minimale oppervlakte per koe. Een tekening van de stal is toegevoegd ([zie bijlage 1](#))

Fokkerij

Karakter van de koeien is een belangrijke eigenschap in de fokkerij in verband met vererven van stootgedrag. Daarom houden Jaap en Marien geen eigen stieren aan van te dominante koeien. Het karakter van een stier zoals vermeld op de stierenkaart zegt alleen iets over het karakter van de dochters tijdens het melken. Het zegt echter niets over het gedrag van deze koeien ten opzichte van elkaar.

Jaap en Marien houden liever kalveren van oudere melkkoeien aan omdat deze koeien zich al bewezen hebben. Een vaars moet nog laten zien hoe goed zij is.

Rantsoen

Volgens Jaap en Marien is Flatfeeding (Alles in 1 rantsoen) tijdens de winter het beste. Dit om te voorkomen dat melkkoeien lekkere hapjes gaan zoeken en elkaar uit het voerhek jagen. Dit voermanagement komt mede voort uit het feit dat Jaap en Marien ondervinden dat droogstaande koeien en het jongvee enorm met elkaar strijden om de lekkere hapjes aan het voerhek als de melkkoeien naar buiten zijn (de droogstaande koeien + pinken hebben dan de beschikking over heel het voerhek van de melkkoeien). Marien denkt dat deze situatie resulteert in meer dominante koeien omdat juist de koeien die andere dieren uit het voerhek jagen daarvoor beloond worden met extra hapjes. Jaap en Marien horen continu het voerhek klapperen en er heerst flinke onrust en stress zolang er nog kruimels van de melkkoeien voor het voerhek liggen.

Bijzondere omstandigheden waarin meer bloeduikers voorkomen dan normaal !!

Wanneer de melkkoeien in een malse gras/klaver lopen met veel OEB zijn ze meer prikkelbaar. Op deze momenten ontstaan er allerlei kleine schermutselingen en confrontaties die nergens over gaan. Dit gedrag wordt alleen waargenomen bij een hoog ureum gehalte in de melk en wanneer koeien dun op de mest zijn. Op deze momenten kunnen de koeien niet al het aangeboden eiwit benutten. Bijvoeren is in deze periode cruciaal om te voorkomen dat er veel schade plaatsvindt.

Bij een hoge luchtvochtigheid en drukkend weer zijn koeien ook prikkelbaar naar elkaar toe en veroorzaken meer bloeduikers.

Vliegen leiden tot onrust in de stal.

Tochtige koeien

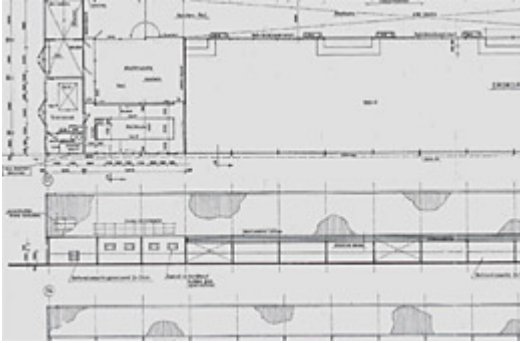
in de stalperiode worden deze dieren afgezonderd van de koppel in een apart hok (vlak bij de stier)

in de weideperiode gaan tochtige koeien gewoon mee naar buiten.

Bij het aankopen van nieuwe koeien vindt er altijd een rangorde gevecht plaats om de positie binnen het koppel te bepalen. Jaap heeft al eens geprobeerd om de eigen lichaamsgeur van een koe te camoufleren om minder onrust te krijgen. Daarvoor gebruikte hij azijn wat inderdaad leek te helpen.

Laag in de rangorde staande koeien droogzetten en in de droogstandsgroep brengen levert regelmatig problemen op. Vaak durven Jaap en Marien deze koeien eigenlijk niet bij de al droogstaande koeien te plaatsen. Mogelijke manier om de strijd om de rangordebepaling te verminderen is de koeien insmeren met mest.

Bijlage 1

Klik op de foto voor een vergroting

© Bioveem. Laatst bijgewerkt: 23-09-2008 09:42.

Mail vragen en opmerkingen over de Bioveem - Website naar: webmaster.asg@wur.nl